

Kelemen Lajos

Az értékteremtésben és a történelmileg hitelesített értékek megőrzésében vállalt szerepe okán az erdélyi magyar közvélekedés a XX. század sok jelese között első helyre emelte Kelemen Lajost. Ha most itt csak arra emlékeztetek, hogy a Magyar Örökség Díjat 1995 óta jó néhány olyan erdélyi kiválóság kapta meg, akik Kelemen Lajost mesterének és példaképének tekintette, ezzel az életmű kisugárzó erejére utalok. A kitüntetett iskolateremtő nyelvész, Szabó T. Attilát, a magyar honfoglalás kora régészeti feltárásában buzgolkodó László Gyulát, a történetkutatást és a történetírást pártalan leleménnyel egyesítő Jakó Zsigmondot, a székely falutörvények megtartó hagyományát felmutató Imreh Istvánt, a kelemeni megtartó példát mai napig éltető levéltárost, Kiss Andrászt. De a megnevezett kitüntetett személyiségek mögé szegődtek jeles erdélyi magyar intézmények is, köztük az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Kolozsvári Unitárius Kollégium is.

Tanítványok és utódok veretes írásokban emeltek emléket mesterüknek. A nagy hitelességű sorokból bőven kiemelhetnék mondatokat annak alátámasztására, hogy a bírálóbizottság jól döntött, amikor Kelemen Lajos életművét a Magyar Szellem Láthatatlan Múzeuma kincsházájában elhelyezte. A kötelező rövidség okán a sok kiváló méltatás egyikét sem idézem, de nem állhatom meg, hogy a Móricz Zsigmond tolla nyomán remekbe sikerült arcképet most itt fel ne villantsam.

Közismert, hogy az *Erdély*-trilógia írására készülő regényíró nemcsak könyvtárnyi könyvet tornyozott fel írószobájában, hanem útra kelve felkereste a történelmi helyszíneket, és személyes ismeretségbe lépett az erdélyi múlt leghitelesebb ismerőjével, Kelemen Lajossal. A trilógia második részének, *A nagy fejedelem*nek nyomdából kikerült egyik első példányát olyan dedikációval küldte Kolozsvárra, melyben megköszöni Kelemen Lajosnak a tőle hallott és a regény két első lapján megörökített látomását: a kincses város nagypiaci temploma fölött égig emelkedő torony tüneményében a fejedelem személyére szabott életprogramot fedezett fel: „...megépítem Erdélyt újonnan. Megépítem, mert ez az isteni parancsolat.”

A nap árnyéka című harmadik kötetben családi nevén, Kelemen deáknak nevezve állít emléket Móricz „a magas, sovány, agárforma sápadt deáknak”, aki hadiatlasz fölé hajolva magyarázza a fejedelem követéinek a követendő útvonalukat. „A fejedelem már hat év óta mindenkinek, akit bármely irányba küldött követségbe, vagy akit eleresztett baráti útra avagy kereskedésre, keményen meghagyja, hogy amerre megy, erősen megnézze az utakat, megírja, s mikor megjő, Kelemen deáknak pontosan elmondja, amit tanult. Kelemen deák hat esztendő óta már úgy megismerte a világot, de kivált a magyar tájakat, hogy minden zeget-zugot ismert, minden urat s annak egész életét, családját, híveit és barátait és ellenségeit úgy tudta, jobban, mint ő maga. Még azt is, hogy kinek hány gyereke legyen, s azok hogy nőnek s mire válnak. Es hogy állapota hogy fordult s ma mit bír és mit tud cselekedni, jót vagy rosszat.

S Kelemen deáknak olyan feje volt, hogy abban minden megmaradott, és semmi össze nem zilálódott.”

Móricz feltehetően tapintatból a háromszéki Gelencéről származtatja regénye hőstét, holott a hűvér Kelemen Lajos maroszékinak, mégpedig nagyernyeinek vallotta magát.

A Móricznál megjelenített deákról tudott a Kelemen-legendát író Bajor Andor is – melyet az imént hallottunk –, de ő már az „öreg történést” ismerhette meg, aki édesanyjától örökölt pompás memóriájának köszönhetően mindent tudott, ami Erdélyben történt, csupán rendszerint két dolgot felejtett el, azt hogy hol van a szemüvege és miképpen tűnt el a zsebórája. A lábakelt órát a felugró kutatókkal a Farkas utcai EME-levéltárban egykori évfolyamtársammal együtt az ősz tudós kabátzsebében találtuk meg.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesületről szólva még azt jegyzem meg, hogy feleségét, egyetlen leányát korán elveszítve, örököseinek végrendeletileg ezt az intézményt tette. Az EME államosítása után azonban megváltoztatta végakarátát, és javai örököseként az Erdélyi Unitárius Egyházat jelölte meg, amelynek világi előjárója, azaz főgondnoka volt. Ezért kértük tisztelettel az Erdélyi Unitárius Egyház főtiszteletű püspökét, hogy vegye át a merített papírosra írt oklevelet és helyezze a főtanács díszes termébe az egyháza nagyjait idéző emlékek közé.

Benkő Samu